

УДК 336.71(477)

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2022-4-12>

Артур Віталійович ЖАВОРОНОК,

канд. екон. наук, доцент, докторант,

Національний університет

«Чернігівська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9274-8240>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ РИНКУ КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ НА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Ринок кредитних послуг є невід'ємною складовою сфери фінансових послуг. Цей ринок є надзвичайно важливим елементом фінансової системи будь-якої країни, оскільки дозволяє отримувати фінансові ресурси тим суб'єктам господарювання, які потребують їх для власного розвитку. Вплив даного ринку на економічний розвиток країни також об'єктивно складний і значний. Надаючи фінансові ресурси суб'єктам господарювання у тимчасове користування, фінансові інститути стимулюють розвиток як фінансової системи країни, так і її національної економіки. У цій частині особливого значення набувають процеси кредитування малих і середніх підприємств, які не мають змоги залучати кошти на міжнародних фінансових ринках та брати участь в операціях з цінними паперами.

У статті досліджено теоретичні основи визначення впливу ринку кредитних послуг на стабільність банківської системи, що дало змогу констатувати його нерівномірність розвитку, постійні, а часом і швидкі зміни макроекономічного середовища, в якому функціонують кредитні установи. При цьому ефективність діяльності кредитних установ постійно зростає. На основі цього представлено модель взаємодії між ринком кредитних послуг та банківською системою. Доведено, що війна та циклічна макроекономічна нестабільність негативно вплинуть на відновлення ринку кредитних послуг в країні, що буде зумовлено складною економічною ситуацією та руйнуванням значної території країни.

У таких умовах ринок кредитних послуг звичайно зупинив свою діяльність. Значна кількість банківських установ та їх керівництво змушені були сфокусувати увагу не на розвитку власного

бізнесу, а на забезпеченні безпеки своїх працівників, вивезенні при можливості активів, грошових коштів з підрозділів у безпечні місця. У значній кількості кредитних установ вже сьогодні повністю знищені відділення для обслуговування, деякі з них тимчасово непридатні для здійснення кредитної діяльності. Високий рівень розвитку онлайн-сервісів банківських та інших фінансових установ в Україні не дозволило створити інформаційний вакуум для клієнтів про їх послуги та особливості роботи зазначених установ під час війни. Визначено, що сьогодні фінансові установи намагаються повернутися до власної діяльності в тих регіонах, де активні бойові дії вже не ведуться. В основному це північ України. Поступово відновлюють свою роботу кредитні установи. Проте, відновлення кредитування потребує часу. Кредитні установи фокусують увагу на реструктуризації заборгованостей клієнтів та поступовій організації власної роботи.

Ключові слова: ринок кредитних послуг, національна економіка, банківська система, банківські установи, стабільність банківської системи, циклічний розвиток.

Artur ZHAVORONOK

PhD (Economics), Associate Professor,
Doctoral Student (Economics),
Chernihiv Polytechnic National University

THEORETICAL ASPECTS OF DETERMINING THE INFLUENCE OF THE CREDIT SERVICES MARKET ON THE STABILITY OF THE BANKING SYSTEM

The credit services market is an integral part of the sphere of financial services. This market is an extremely important element of the financial system of any country, as it allows those economic entities that need them for their own development to receive financial resources. The influence of this market on the economic development of the country is also objectively complex and significant. Providing financial resources to business entities for temporary use, financial institutions stimulate the development of both the country's financial system and its national economy. In this part, lending processes of small and medium-sized enterprises, which are unable to raise funds on international financial markets and participate in securities transactions, are of particular importance.

The article examines the theoretical foundations of determining the impact of the credit services market on the stability of the banking system, which made it possible to ascertain its uneven development, constant and sometimes rapid changes in the macroeconomic environment in which credit institutions operate. At the same time, the efficiency of credit institutions is constantly increasing. Based on this, a model of interaction between the market of credit services and the banking system is presented. It has been proven that war and cyclical macroeconomic instability will negatively affect the recovery of the credit services market in the country, which will be caused by a difficult economic situation and the destruction of a significant territory of the country.

In such conditions, the market of credit services usually stopped its activity. A significant number of banking institutions and their management were forced to focus not on the development of their own business, but on ensuring the safety of their employees, removing assets and cash from the divisions to safe places if possible. In a significant number of credit institutions, service branches have already been completely destroyed, some of them are temporarily unsuitable for carrying out credit activities. The high level of development of online services of banking and other financial institutions in Ukraine did not allow creating an information vacuum for clients about their services and the peculiarities of the work of these institutions during the war. It was determined that today financial institutions are trying to return to their own activities in those regions where active hostilities are no longer taking place. This is mainly the north of Ukraine. Credit institutions are gradually resuming their work. However, credit recovery takes time. Credit institutions focus attention on the restructuring of customer debts and the gradual organization of their own work.

Keywords: credit services market, national economy, banking system, banking institutions, stability of the banking system, cyclical development.

Постановка проблеми. Ринок кредитних послуг являє собою складну систему взаємовідносин між всіма економічними суб'єктами, яка активно розвивається у будь-яких обставинах. Саме об'єктивність кредитних відносин, які є невід'ємною складовою економічних відносин у сучасному суспільстві формує і багатоваріантну роль кредитування у розвитку національної еко-

номіки та, зокрема, і банківської системи в умовах постійної мінливості у хвилеподібному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням інноваційного інвестування та сталого розвитку макроекономічних систем, забезпечення стабільності банківської системи, в тому числі ролі ринку кредитних послуг у цих процесах, присвячено наступні наукові праці:

Автори Азаренкова Г. та Самородов Б. [2] проаналізували особливості діяльності банків. кредитної діяльності та обґрунтовано передумови посилення їх співпраці з фінансовими компаніями. У статті систематизовано внутрішні та зовнішні інновації, які використовуються в процесі цифровізації банківського бізнесу. За результатами дослідження обґрунтовано важливість впровадження банківських інновацій на ринку кредитування як найбільш прибуткового напрямку банківської діяльності.

Вчені Андрущенко К. та Сагайдак М. [1] проаналізували сільську фінансову систему, сільський кредитний ринок і розвиток мікрокредитування. У результаті дослідження автори дійшли висновку, що мікрокредитування може значно скоротити розрив на ринку сільських кредитів і відіграти важливу роль у боротьбі з бідністю в сільській місцевості. На думку авторів, це можливо за умови впровадження певних реформ як на регіональному, так і на національному рівнях формування політики. Стаття Поліщук Є. [3] присвячена класифікації саморегулювання ринку кредитних послуг фізичним особам та визначенню його ознак. У рамках статті авторами запропоновано класифікувати саморегулювання ринку кредитних послуг за моделями, секторами ринку, територією та учасниками. Як висновок науковці стверджують, що саморегулювання є важливою функцією ринку кредитних послуг і сприяє посиленню стійкості до зовнішніх загроз та захисту інтересів як надавачів послуг, так і споживачів.

У статті Коваленко В. [5] досліджується вплив активів іноземних банків на банківську стабільність в економіках із сильним і слабким корпоративним управлінням на рівні країни. За результатами аналізу встановлено, що наявність іноземних банків та активів сприяє банківській стабільності. Автори вважають, що політики повинні розбудувати сильне корпоративне управління та надійні регулятивні режими, щоб покращити те, як операції

іноземних банків сприяють банківській стабільності. Результати дослідження Косач І. [6] показують, що стабільність банків збільшить фінансування, і банки будуть стабільними, якщо вони фінансуватимуть. Автори доводять важливість банків&aros; активне використання можливостей для створення стійких підприємств і розробки стратегій. Вони впевнені, що це зробить їх основний банківський бізнес більш орієнтованим на венчурний бізнес, а не на споживача.

Дослідження Маргасової В. [7] проаналізувало вплив конкуренції та диверсифікації портфеля на банківську стабільність звичайних та ісламських банків. У статті досліджується, що ісламський банківський сектор менш стабільний порівняно зі звичайним банківським сектором. Автори стверджують, що конкуренція в банківському секторі знижує стабільність, а диверсифікація її підвищує. Автори наукових робіт Самородов Б. [8] та Федішин М. [9] проаналізували стабілізуючий вплив фіскальної політики на стабільність банківської системи. У результаті дослідження було виявлено, що серед змінних фіскальної політики більш позитивний вплив на банківську систему мають оподаткування та державний борг. Вчені також зазначають, що державне фінансування та зростання боргу негативно впливають на стабільність банківської системи. Вчені Вовк В. [10] та Зверяков М. [12] досліджували поточні реалії щодо стабільності банківської системи, враховували тіньовий банкінг, міжбанківське кредитування та складні взаємовідносини між банками та запропонували динамічну комплексну модель міжбанківської мережі з тіньовим банкінгом під різними мережевими структурами. У результаті дослідження зроблено висновок, що поширення системних ризиків між банками тісно пов'язане зі структурами міжбанківської мережі.

У дослідженні [11] розроблено модель динамічної складної міжбанківської мережі з тіньовою банківською діяльністю в умовах макроекономічних коливань. Науковці проаналізували вплив макроекономічних коливань на стабільність банківської системи з тіньовою банківською діяльністю та доводять, що функціонування банківської системи країни є основою забезпечення її економічного розвитку та стабільності. На думку вчених, стан банківської системи часто є причиною фінансових криз; тому забезпечення його стабільного функціонування є одним із головних завдань

грошово-кредитної політики. У дослідженні проаналізовано та визначено п'ять факторів, які найбільше впливають на забезпечення стабільності банківської системи. Дубина М. [4] розробив шляхи підвищення фінансової стабільності банківської системи. Вчені розробили рекомендації щодо фінансової стабільності банківського сектору.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Вивчення особливостей впливу ринку кредитних послуг на функціонування та розвиток банківської системи в умовах циклічної макроекономічної нестабільності є вкрай важливим з позиції формування державної політики щодо забезпечення прийнятнього рівня стабільності такої системи, її спроможності протидіяти непередбачуваним зовнішнім та внутрішнім загрозам. На наше переконання, окреслені питання є актуальними і потребують теоретичного обґрунтування.

Постановка завдання. Метою статті є поглиблення теоретичних основ впливу ринку кредитних послуг на стабільність банківської системи.

Виклад основного матеріалу. Дослідження розпочнемо з аналізу окремих теоретичних положень функціонування ринку кредитних послуг та його ролі у забезпеченні стабільності банківської системи.

Історично так склалося, що в Україні серед всіх фінансових установ на ринку кредитних послуг лідируючі позиції займають банківські установи. При цьому існує низка небанківських фінансових посередників, до числа яких варто віднести кредитні спілки, фінансові компанії, ломбарди. Проте, у кожного з окреслених видів є власні, специфічні особливості функціонування і вони зайняли окремі ніші на окресленому ринку, в яким банківських установам не цікаво працювати з різних причин (складність законодавства, підвищені ризики, недостатній рівень рентабельності і т.д.).

Саме, враховуючи окреслене в межах цієї статті основна увага буде сфокусована на діяльності банківських установ, їх функціонуванні на ринку кредитних послуг. Фактично важливість цих фінансових установ для розвитку такого ринку і обумовлює важливість ринку кредитних послуг у забезпеченні стабільності банківської системи.

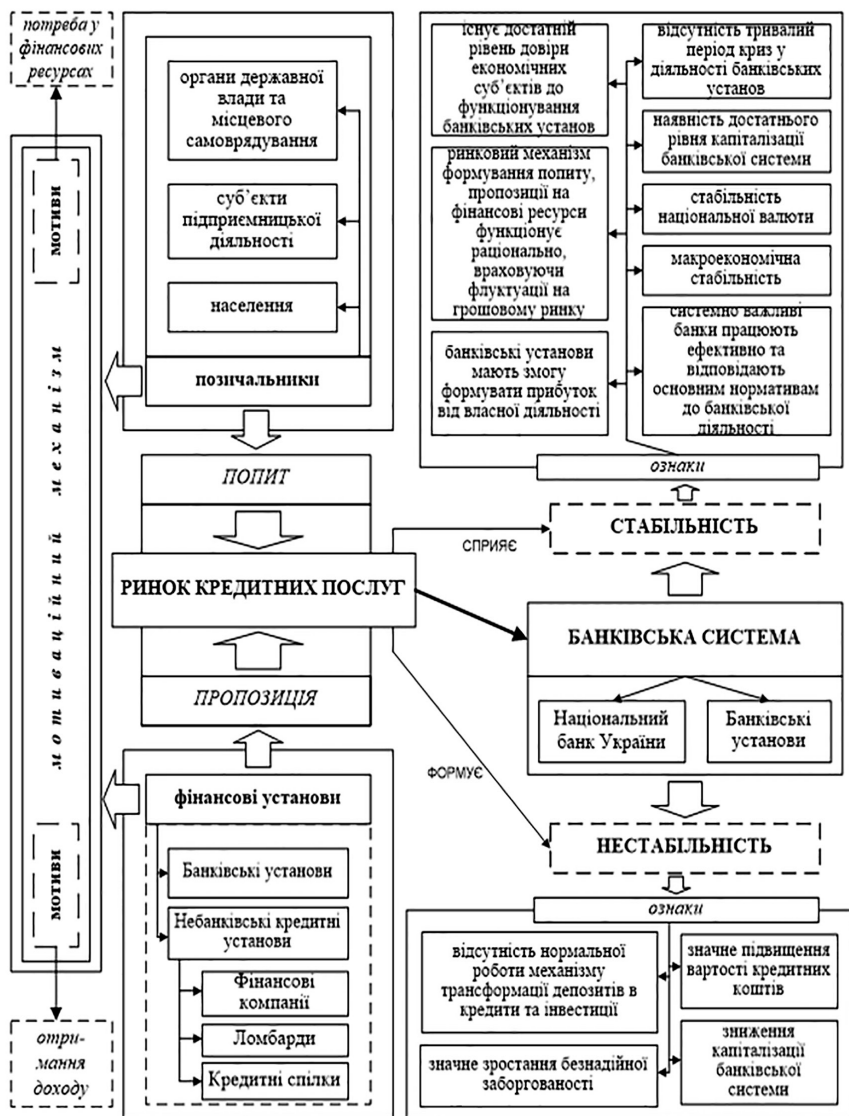

Рис. 1. Вплив ринку кредитних послуг на стабільність банківської системи

Джерело: складено автором

На рис. 1 представлено модель взаємодії між ринком кредитних послуг та банківською системою. При його побудові, насамперед, враховані сучасні тенденції розвитку цих об'єктів в Україні.

Розглянемо дані рис. 1 більш детально. Отже, ринок кредитних послуг та банківська система є великими макроекономічними системами які розвиваються і взаємодіють між собою. Якщо ринок кредитних послуг це середовище, в якому відбуваються відносини між позичальниками та кредиторами, якими вступають в межах країни різні фінансові установи, то банківська система – сукупність, насамперед, всіх банківських установ, включаючи центральний банк (Національний банк України (НБУ)). Таким чином можна чітко стверджувати, що стабільність банківської системи в цілому залежить від активності банківських установ на ринку кредитних послуг, їх залучення до розбудови такого ринку, обсягів активних операцій з кредитування, які виконують банки та їх питома вага у формування доходів цих установ.

Проте відкритим залишається питання, а що таке стабільність банківської системи загалом? Розглянемо це питання детальніше, щоб розуміти саме роль ринку кредитних послуг у її забезпеченні.

Стабільність банківської системи безпосередньо пов'язана з політикою держави щодо забезпечення взагалі фінансової стабільності в країні. У переважній більшості країн це завдання покладається на роботу центральних банків, в Україні – НБУ. У країнах, в яких комерційні банки відіграють ключову роль у розвитку всієї фінансової системи, стабільна їх робота є запорукою фінансової стабільності в країні.

НБУ, аналізуючи сутність фінансової стабільності зауважує, що за фінансової стабільності в економіці держави відбувається наступне:

- фінансова система ефективно перетворює вільні кошти громадян та бізнесу на кредити та інвестиції;
- фінансова система ліквідна та капіталізована, а відтак стійка до кризових явищ;
- платежі та розрахунки здійснюються вчасно та в повному обсязі;
- учасники фінансової системи зважено оцінюють ризики та управляють ними;
- труднощі окремих фінансових установ не поширюються на систему в цілому.

Фактично кожний з окреслених пунктів можливо забезпечити лише на основі стабільного розвитку комерційних банків у фінансовій системі України. Більш того більша частина цих ознак безпосередньо пов'язана з кредитними операціями цих установ та якістю зформованого ними кредитного портфеля.

Для банківських установ України розвиток кредитних послуг є важливим напрямком бізнесу, який формує більшу частину доходів. Це пов'язано з низкою особливостей функціонування української банківської системи та історичними умовами її становлення. До їх числа варто віднести наступні:

1) нерозвиненість ринку інвестиційних послуг, відсутність альтернативи в економічних суб'єктів залучати кошти для власного розвитку (винятком є великі компанії, які мають доступ до зовнішнього фінансування);

2) нерозвиненість ринку кредитних послуг на початку XXI ст., оскільки фінансова система України до цього часу перебувала в складному періоді макроекономічної нестабільності і поступово її розвиток став стабільним;

3) існування значного попиту економічних суб'єктів на кредитні послуги, особливо зі сторони домогосподарств, які не мали доступу до цих ресурсів;

4) після Помаранчевої революції інвестиційний клімат в Україні став привабливішим для фінансових установ, що спричинило активний вихід на український ринок іноземних банківських установ, які активно почали розвивати кредитний напрям діяльності;

5) важлива роль державних банків у розвитку банківської системи, які почали активно кредитувати суб'єктів підприємницької діяльності;

6) досить дієва політика НБУ у частині регулювання діяльності банківських установ, надання ними кредитних послуг в Україні, оперативність зміни законодавства у цій сфері та ін.

Висновки. Таким чином банки зайняли своє лідируюче становище у розвитку всієї фінансової системи України. Як показав потім історичний розвиток цих установ протягом наступних двадцяти років така ситуація мала як позитивні, так і негативні наслідки для розвитку всієї фінансової системи. Протягом цього періоду банківська система, в цілому як і національна економіка України пройшли надзвичайно складний період власного розвитку. Саме в цей період в усьому світі відбувалася фінансова

криза 2007-2008 років, в Україні відбулися Помаранчева революція, Революція гідності, анексія Криму, війна на Донбасі та нова війна з росією. Всі ці складні політичні, економічні та соціальні процеси завжди впливали на розвиток фінансової системи, її стабільність, в т.ч. деструктивно здійснювали вплив і на розвиток банківської системи. І фактично завжди найбільш складні руйнівні процеси у функціонуванні цієї системи пов'язані були саме з кредитними операціями, ефективністю діяльності банків у цьому напрямку.

Перспективою подальших досліджень є дослідження впливу ринку кредитних послуг на стабільність банківської системи у воєнний та поствоєнний періодах, оскільки війна та макроекономічна нестабільність негативно вплине на відновлення ринку кредитних послуг в країні, яке буде обумовлено складним економічним становищем та руйнуванням значної території країни.

© **Жаворонок А. В., 2022**

ЛІТЕРАТУРА

1. Andriushchenko K., Ishchenko M., Sahaidak M., Tepliuk M., & Domina O. Prerequisites for the creation of financial and credit infrastructure of support for agricultural enterprises in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2019. Volume 14, Issue 2, P. 63-75.
2. Azarenkova G., Shkodina I., Samorodov B., Babenko M., & Onishchenko I. The influence of financial technologies on the global financial system stability. *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. 15(4). P. 229-238.
3. Baranovskyi O.I., Levchenko V.P., & Polishchuk Y.A. Non-bank financial institutions' activity under force majeure. *Actual Problems of Economics*. 2015. 6 (168). P. 332-340.
4. Дубина М. В. Економічна суть та види фінансових послуг. *Світ фінансів*. 2016. №3(48). С. 124-135.
5. Kovalenko V.V., Bolgar T.M., Yevtushenko O.A., & Pestovska Z.S. Competitiveness of banks in the modern conditions of financial market development. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 2. № 29. P. 3-12.
6. Kosach I.A., Zhavoronok A.V., Fedyshyn M.F., & Abramova A.S. Role of commission receipts in formation of the revenue of the

commercial bank. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 4 (31). P. 22-30.

7. Mints O., Marhasova V., Hlukha H., Kurok R., & Kolodizieva T. Analysis of the stability factors of Ukrainian banks during the 2014–2017 systemic crisis using the Kohonen self-organizing neural networks. *Banks and Bank Systems*. 2019. 14(3). P. 86–98.

8. Samorodov B.V., Azarenkova G.M., Golovko O.G., Miroshnik O.Yu., & Babenko M.V. Credit risk management in the bank's financial stability system. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 4 (31). P. 301-310.

9. Fedyshyn M.F., Abramova A.S., Zhavoronok A.V., Marych M.G. Management of competitiveness of the banking services. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 1 (28). P. 64-74.

10. Vovk V.Y., Zhezherun Y.V., & Kostohryz V.H. Bank lending to small and 10. medium-sized enterprises: the experience of Ukraine and Poland. *The bulletin of the national academy of sciences of the Republic of Kazakhstan*. 2019. Volume 2 (378). P. 70-78.

11. Popelo O., Zhavoronok A., Shchur R., Ostrovska N., Kordzaia N. The role of digital technologies in the transformation of regional models of households' financial behavior in the conditions of the national innovative economy development. *Ingénierie des Systèmes d'Information*, 2022. Vol. 27. No. 4. P. 613-620.

12. Zveryakov M., Kovalenko V., Sheludko S. & Sarah E. FinTech sector and banking business: competition or symbiosis. *Economic Annals-XXI*. 2019. №175(1-2). P. 53-57.

REFERENCES

1. Andriushchenko, K., Ishchenko, M., Sahaidak, M., Tepluk, M., & Domina, O. (2019). Prerequisites for the creation of financial and credit infrastructure of support for agricultural enterprises in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. Vol. 14, Issue 2, 63-75.

2. Azarenkova, G., Shkodina, I., Samorodov, B., Babenko, M., & Onishchenko, I. (2018). The influence of financial technologies on the global financial system stability. *Investment Management and Financial Innovations*, 15(4), 229-238.

3. Baranovskyi, O.I., Levchenko, V.P., & Polishchuk, Y.A. (2015). Non-bank financial institutions' activity under force majeure. *Actual Problems of Economics*. 6 (168). P. 332-340.

4. Dubyna, M. V. (2016). Ekonomichna sutj ta vydy finansovykh poslugh [Economic nature and types of financial services]. *Svit finansiv – The world of finance*. 3(48). 124-135.

5. Kovalenko, V.V., Bolgar, T.M., Yevtushenko, O.A. & Pestovska, Z.S. (2019). Competitiveness of banks in the modern conditions of financial market development. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, Vol. 2. № 29. 3-12.

6. Kosach, I.A., Zhavoronok, A.V., Fedyshyn, M.F. & Abramova, A.S. (2019). Role of commission receipts in formation of the revenue of the commercial bank. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. Vol. 4 (31). P. 22-30.

7. Mints, O., Marhasova, V., Hlukha, H., Kurok, R., & Kolodizieva, T. (2019). Analysis of the stability factors of Ukrainian banks during the 2014–2017 systemic crisis using the Kohonen self-organizing neural networks. *Banks and Bank Systems*, 14(3), 86–98.

8. Samorodov, B.V., Azarenkova, G.M., Golovko, O.G., Miroshnik, O.Yu. & Babenko, M.V. (2019). Credit risk management in the bank's financial stability system. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. Vol. 4 (31). P. 301-310.

9. Fedyshyn, M.F., Abramova, A.S., Zhavoronok, A.V., & Marych, M.G. (2019). Management of competitiveness of the banking services. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. Vol. 1 (28). 64-74.

10. Vovk, V.Y., Zhezherun, Y.V., & Kostohryz, V.H. (2019). Bank lending to small and medium-sized enterprises: the experience of Ukraine and Poland. *The bulletin of the national academy of sciences of the Republic of Kazakhstan*, Volume 2 (378), 70-78.

11. Popelo, O., Zhavoronok, A., Shchur, R., Ostrovska, N., Kordzaia, N. (2022). The role of digital technologies in the transformation of regional models of households' financial behavior in the conditions of the national innovative economy development. *Ingénierie des Systèmes d'Information*, 27(4), 613-620

12. Zveryakov, M., Kovalenko, V., Sheludko, S., & Sharah, E. (2019). FinTech sector and banking business: competition or symbiosis? *Economic Annals-XXI*. 175(1-2). 53-57.

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 12.12.2022